

**ΑΝΑΛΥΣΗ ΛΟΓΟΥ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΩΝ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΩΝ
ΣΧΕΣΕΩΝ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ÇAĞDAS TÜRK
VE DÜNYA TARİHI.**

**DISCOURSE ANALYSIS OF TURKISH HISTORY
TEXTBOOKS: THE CASE OF GREEK-TURKISH
RELATIONS IN THE BOOK ÇAĞDAŞ TÜRK
VE DÜNYA TARİHI**

Αντώνης Παπαοικονόμου
Ειδικό Διδακτικό Προσωπικό
Τμήμα Πολιτικών Επιστημών
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
papaoiko@sch.gr

Περίληψη

Η ανάλυση του τουρκικού εγχειριδίου ιστορίας “Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi” αποκαλύπτει τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται οι ελληνοτουρκικές σχέσεις με έμφαση στη φανατική και εθνικιστική ρητορική. Το εγχειρίδιο επικεντρώνεται στα κύρια ζητήματα των σχέσεων αυτών: της Δυτικής Θράκης, των νησιών του Αιγαίου, της Κύπρου και της υφαλοκρηπίδας. Στο ζήτημα της υφαλοκρηπίδας, το εγχειρίδιο κατηγορεί την Ελλάδα για την έναρξη της αντιδικίας μέσω παραχώρησης αδειών για αναζήτηση πετρελαίου, ενώ παρουσιάζει την Τουρκία ως αντιδρούσα και επιζητούσα διαπραγματεύσεις βάσει διεθνούς δικαίου. Το πρόβλημα της FIR παρουσιάζεται επίσης ως αποτέλεσμα των ενεργειών της Ελλάδας, με την Τουρκία να αντιδρά παθητικά. Η στρατιωτικοποίηση των νησιών του Αιγαίου από την Ελλάδα και η επιθυμία της για επέκταση των χωρικών υδάτων θεωρούνται απειλή για την εθνική ασφάλεια της Τουρκίας. Τέλος, το ζήτημα της τουρκικής μειονότητας στη Δυτική Θράκη παρουσιάζεται με έμφαση στις παραβιάσεις των δικαιωμάτων από την Ελλάδα, χωρίς αναφορά στις πολιτισμικές διαφορές των μειονοτήτων. Το Κυπριακό ζήτημα παρουσιάζεται με τους Ελληνοκύπριους ως υπαίτιους της έντασης, ενώ η Τουρκία προβάλλεται ως υπερασπιστής των τουρκοκυπριακών δικαιωμάτων.

Λέξεις κλειδιά

Σχολικά εγχειρίδια, φανατισμός, εκπαιδευτική πολιτική.

Abstract

The analysis of the Turkish history textbook “Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi” reveals how Greek-Turkish relations are presented with an emphasis on a fanatical and nationalistic perspective. The textbook focuses on the main issues of these relations: Western Thrace, the Aegean islands, Cyprus, and the continental shelf. Regarding the continental shelf issue, the textbook accuses Greece of starting the dispute by granting oil exploration licenses, while portraying Turkey as reactive and seeking negotiations based on international law. The FIR problem is also presented as a result of Greece’s actions, with Turkey reacting passively. The militarization of the Aegean islands by Greece and its desire to extend territorial waters are considered threats to Turkey’s national security. Finally, the issue of the Turkish minority in Western Thrace is highlighted with emphasis on Greece’s violations of rights, without mentioning the cultural differences of the minorities. The Cyprus issue is presented with the Greek Cypriots being responsible for the tension, while Turkey is portrayed as the defender of Turkish Cypriot rights.

Key words

School textbooks, fanaticism, educational policy.

0. Εισαγωγή

Σε πολλές αναλύσεις, τόσο θεωρητικές όσο και πρακτικές, παρατηρείται συχνά σύγχυση σχετικά με τη χρήση της ορολογίας. Υπάρχει επίσης μια τάση για υπερβολικές γενικεύσεις, οι οποίες κατατάσσουν διαφορετικά φαινόμενα στην ίδια κατηγορία, παρόλο που αυτά διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους (Γληνός, 1925. Δημαράς, 1983. Βεντούρα, 1992). Αυτό γίνεται ιδιαίτερα εμφανές όταν εξετάζουμε τον φανατισμό. Πολλές από τις παρερμηνείες προκύπτουν από την έλλειψη σαφών ορίων μεταξύ των διαφορετικών φάσεων της διαμόρφωσης της ταυτότητας ατόμων ή ομάδων – από την απλή πίστη ή πεποίθηση, στον δογματισμό και τελικά στον φανατισμό.

Η μελέτη του περιεχομένου των σχολικών βιβλίων μπορεί να φανερώσει αυτές τις διαφορές, οι οποίες συχνά συγχέονται, ανάλογα με την ιδεολογική οπτική γωνία από την οποία τα εξετάζουμε. Τα σχολικά βιβλία, που έχουν σχεδιαστεί για να μεταδώσουν στις νεότερες γενιές τις βασικές γνώσεις και τις επικρατούσες αξίες της εποχής, χρησιμοποιούν έναν φαινομενικά «αντικειμενικό» και ουδέτερο τόνο, που ενισχύει την αξιοπιστία τους ως πηγές γνώσης (Κανταρτζή, χ.χ.-α. Κανταρτζή, χ.χ.-β).

Σε χώρες, όπου τα σχολικά βιβλία αποτελούν κρατικό μονοπώλιο, οι κυρίαρχες κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις έχουν μια μοναδική ευκαιρία να επιβάλουν αποτελεσματική προπαγάνδα κυρίως μέσω του μαθήματος της ιστορίας. Μέσω της κρατικής έγκρισης, οι συγγραφείς των σχολικών βιβλίων μπορούν να προωθήσουν είτε θετικές είτε αρνητικές εικόνες, να καθορίσουν ποιοι είναι οι εχθροί και οι φίλοι, και να δημιουργήσουν συναίσθηματική ταύτιση στους μαθητές, χρησιμοποιώντας λόγο που δεν είναι πλέον ουδέτερος,

αλλά συναισθηματικά φορτισμένος (Κάτσικας & Θεριανός, 2004). Προς την αντίθετη κατεύθυνση κινείται η πρόσφατη συζήτηση για το πολλαπλό βιβλίο, πολιτική η οποία βασίζεται σε μια πιο πολύπλευρη οπτική της ιστορίας.

Αυτή η μελέτη επικεντρώνεται στον λόγο που χρησιμοποιείται στα σχολικά βιβλία ιστορίας της Τουρκικής Δημοκρατίας, προκειμένου να εντοπιστούν γενικά χαρακτηριστικά που μπορεί να υποδεικνύουν μια φανατική προσέγγιση. Ο φανατισμός μπορεί να οριστεί ως μια στάση που χαρακτηρίζεται από μισαλλοδοξία, μίσος και επιθετικότητα προς τον υποτιθέμενο εχθρό, δικαιολογημένα στο όνομα μιας ιδέας που θεωρείται πιο σημαντική από οτιδήποτε άλλο – ακόμη και από φίλους, οικογένεια ή άλλα αγαπημένα πρόσωπα (Μπουζάκης, 2002).

Ο φανατισμός περιλαμβάνει μια απόλυτη, αποκλειστική, παθιασμένη και τυφλή αφοσίωση σε ένα αντικείμενο λατρείας, συνοδευόμενη από την απόρριψη οτιδήποτε ξένου ή αντίθετου προς αυτό. Όταν εξετάζουμε τα σχολικά βιβλία πολλών μαθημάτων αλλά περισσότερο της ιστορίας, συναντάμε μια μορφή φανατισμού που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «εθνικιστικός φανατισμός». Αυτή η μορφή συνδέεται με την έντονη λατρεία της πατρίδας και συχνά αναφέρεται ως σωβινισμός (Τσουκαλάς, χ.χ.). Ο σωβινισμός θεωρείται η πιο ακραία, παράλογη και επικίνδυνη μορφή του εθνικισμού. Είναι ένα στενό και εκδικητικό πάθος για την πατρίδα, γεμάτο από επιθετικότητα προς κάθε τι ξένο.

Σύμφωνα με τον ορισμό του φανατισμού, στον σωβινισμό το αντικείμενο της λατρείας είναι η πατρίδα ή το έθνος. Στο όνομα της εθνικής ιδέας, δεν δικαιολογείται μόνο η έλλειψη ανοχής ή η απόρριψη του «άλλου», αλλά και η επιθετικότητα προς τον υποτιθέμενο εχθρό, που μπορεί να εκδηλωθεί ακόμα και με βίαιες πράξεις. Το έθνος θεωρείται ως η μοναδική αλήθεια που επιτρέπει τη διάκριση μεταξύ καλού και κακού, και την ανάγκη κατασκευής εχθρών.

Αυτοί οι εχθροί παρουσιάζονται ως απειλές για την ύπαρξη του έθνους και την ασφάλεια της πατρίδας, καθιστώντας την ξενοφοβική βία δικαιολογημένη (Τζουμελέας & Παναγόπουλος, 1933, Φραγκουδάκη, 1997). Η ανάλυση των σχολικών βιβλίων ιστορίας μπορεί να αποκαλύψει πολλές από τις φανατικές πτυχές της κυρίαρχης ιδεολογίας: την επιθετικότητα και την προώθηση βίαιων πράξεων κατά του «άλλου», την υπεροψία του εθνικού «εγώ», τη διχοτομική αντίληψη της πραγματικότητας και την προβολή του έθνους ως απόλυτη και υπερβατική αξία και ως αντικείμενο λατρείας (Μαργου, 2009). Η ανακάλυψη τέτοιων στοιχείων στα σχολικά κείμενα είναι ιδιαίτερα σημαντική, δεδομένου ότι διαβάζονται σχεδόν από ολόκληρο τον πληθυσμό – ειδικά τα βιβλία της υποχρεωτικής εκπαίδευσης – και επομένως έχουν μεγαλύτερη επιρροή από οποιοδήποτε άλλο προπαγανδιστικό κείμενο.

1. Στόχος και μεθοδολογία της έρευνας

Στην παρούσα εργασία θα γίνει μια ανάλυση του περιεχομένου του τουρκικού εγχειριδίου ιστορίας *Çağdaş Türk Ve Dünya Tarihi* (Σύγχρονη Ιστορία της Τουρκίας και του Κόσμου). Στο συγκεκριμένο βιβλίο το οποίο αποτελεί εγχειρίδιο ενός μαθήματος επιλογής ιστορίας για μαθητές της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, υπάρχει ειδικό κεφάλαιο αφιερωμένο στις ελληνοτουρκικές σχέσεις (4.4.2. *Türk-Yunan İlişkileri*). Θα ακολουθηθεί η

κριτική ανάλυση λόγου και συγκεκριμένα η κοινωνιογνωσιακή προσέγγιση (van Dijk, 2001). Η βασική ιδέα της κοινωνιογνωσιακής προσέγγισης είναι ότι δίνει έμφαση στις γνωστικές διεργασίες που εμπλέκονται στην παραγωγή και κατανόηση του λόγου. Η ιδεολογία αναλύεται ως μέρος των νοητικών αναπαραστάσεων των ατόμων. Μελετά πώς τα άτομα αποκτούν και διατηρούν ιδεολογικές θέσεις μέσω της γλώσσας και πώς αυτές οι θέσεις διαμορφώνουν τη συλλογική σκέψη. Τα σχολικά εγχειρίδια μπορεί να αναπαράγουν στερεότυπα μέσω της επιλογής θεμάτων ή της απεικόνισης κοινωνικών ομάδων, επηρεάζοντας τις νοητικές αναπαραστάσεις των μαθητών. Η ανάλυση του λόγου του συγκεκριμένου εγχειριδίου θα ακολουθήσει τη συγκεκριμένη ποιοτική μεθοδολογία και θα επικεντρωθεί στους εξής άξονες:

- Εξιδανίκευση της τουρκικής πολιτικής απέναντι στα ελληνοτουρκικά προβλήματα.
- Ίχνη λόγου που προάγει το φανατισμό.

Πρέπει να σημειωθεί ότι το βιβλίο αφιερώνει 8 σελίδες για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Γίνεται αναφορά στα σημαντικότερα προβλήματα που έχουν οι δύο αυτές χώρες ενώ ειδικό υποκεφάλαιο αναλύει το Κυπριακό ζήτημα.

Ο λόγος για τον οποίο επιλέχθηκε σχολικό εγχειρίδιο της Τουρκίας ήταν η συνεχιζόμενη αντιπαράθεση (τεχνητή ή πραγματική) μεταξύ αυτής της χώρας και της Ελλάδας, γεγονός που εγείρει το ενδιαφέρον για τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται η τρέχουσα κατάσταση από την πλευρά των Τούρκων (Wetherell, 2005). Το σημαντικότερο ίσως μάθημα, το οποίο συνδιαμορφώνει την εθνική ταυτότητα στους μαθητές είναι αυτό της Ιστορίας, δεδομένου ότι οι τελευταίοι αποκτούν μια ολοκληρωμένη εικόνα της δημιουργίας του κράτους τους και των συγκρούσεων που προηγήθηκαν για την τελική μορφή του (Φραγκουδάκη, 1997).

2. Ανάλυση

Το σχετικό κεφάλαιο ξεκινά με μια σύνοψη των κύριων προβλημάτων ανάμεσα στις δύο αυτές γειτονικές χώρες. Πιο συγκεκριμένα αναφέρονται τέσσερα κύρια ζητήματα: «της Δυτικής Θράκης, των νησιών του Αιγαίου, της Κύπρου και της υφαλοκρηπίδας»¹. Στο ζήτημα της υφαλοκρηπίδας και των νησιών του Αιγαίου εντάσσεται και το πρόβλημα του FIR. Σύμφωνα με το εγχειρίδιο η Ελλάδα εκμεταλλεύτηκε την πολιτική αστάθεια στην τουρκική εξωτερική πολιτική κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 70 αλλά και στο εμπάργκο εκ μέρους των ΗΠΑ. Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται ότι «η Ελλάδα εκμεταλλεύτηκε το πολιτικό κενό στην Άγκυρα και την κατάσταση που προκάλεσε το εμπάργκο των ΗΠΑ, και επικεντρώθηκε στη στρατηγική της στο Αιγαίο στις σχέσεις της με την Τουρκία»². Σε σχέση με το Αιγαίο τα ζητήματα που προκαλούν την ένταση μεταξύ της Τουρκίας και Ελλάδας και πάντα σύμφωνα με το τουρκικό εγχειρίδιο ιστορίας είναι η υφαλοκρηπίδα, η γραμμή FIR και η στρατιωτικοποίηση των ελληνικών νησιών (adalarinin silahlandırılması). Ενδιαφέρον παρουσιάζει η παράθεση του χάρτη των ελληνοτουρκικών προβλημάτων (Εικόνα 1):

Εικόνα 1: Χάρτης των ελληνοτουρκικών προβλημάτων

2.1. Η υφαλοκρηπίδα

Στη συνέχεια παρατίθεται το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας. Σύμφωνα με το τουρκικό εγχειρίδιο το πρόβλημα δημιουργήθηκε από την Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, οι βασικές αιτίες της αντιδικίας έγκεινται στην παραχώρηση αδειών εκ μέρους της Ελλάδας το 1961 σε εταιρείες με σκοπό την αναζήτηση πετρελαίου στο Αιγαίο Πέλαγος. Στη σελίδα 176 γράφει ότι «από το 1961, η Ελλάδα άρχισε να παραχωρεί άδειες σε εταιρείες για την αναζήτηση πετρελαίου στο Αιγαίο Πέλαγος. Οι γεωτρήσεις ξεκίνησαν το 1963. Αρχικά, οι άδειες αυτές κάλυπταν περιοχές στα δυτικά και βόρεια παράλια του Αιγαίου, αλλά σταδιακά άρχισαν να μετατοπίζονται ανατολικά»³. Στη συνέχεια η Τουρκία αντέδρασε στην πολιτική της ελληνικής κυβέρνησης και έκανε ουσιαστικά το ίδιο πράγμα: παραχώρησε δηλαδή άδειες σε τουρκικές εταιρείες. Η αντίδραση της ελληνικής κυβέρνησης ήρθε στις 7 Φεβρουαρίου 1974, όταν κοινοποίησε στην Τουρκία μέσω διπλωματικής οδού ότι οι εν λόγω άδειες κάλυπταν περιοχές της ελληνικής υφαλοκρηπίδας και ως εκ τούτου ήταν άκυρες. Και πάλι όμως στο τουρκικό εγχειρίδιο αναφέρεται ότι τα «νησιά κοντά στις τουρκικές ακτές βρίσκονται εντός της τουρκικής υφαλοκρηπίδας και όχι της ελληνικής»⁴.

Το εγχειρίδιο συνεχίζει να υποστηρίζει τις τουρκικές θέσεις, προβάλλοντας τη Σύμβαση της Γενεύης του 1958 την οποία η Ελλάδα υπόγραψε αλλά η Τουρκία όχι. Μάλιστα, ήταν η Τουρκία η οποία ζήτησε «να επιλυθεί η διαφορά μέσω διαπραγματεύσεων με βάση τους

διεθνείς κανόνες δικαίου»⁵. Γίνεται μόνο αναφορά στην πρώτη αποστολή του σκάφους Si-smik - I το 1976 και όχι στη δεύτερη το 1987 η οποία έφτασε τις δύο χώρες στα πρόθυρα του πολέμου. Το τουρκικό εγχειρίδιο ολοκληρώνει την παράθεση του ζητήματος αυτού με τη συνάντηση Ελλάδας και Τουρκίας στη Βέρνη της Ελβετίας το 1976 και την υπογραφή της Διακήρυξης της Βέρνης. Πιο συγκεκριμένα «σύμφωνα με αυτή τη διακήρυξη, οι διαπραγματεύσεις θα διεξάγονταν με ειλικρίνεια και καλή πίστη. Όλες οι συζητήσεις θα ήταν απολύτως εμπιστευτικές. Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων, καμία από τις δύο πλευρές δεν θα πραγματοποιούσε δραστηριότητες σχετικά με την υφαλοκρηπίδα στο Αιγαίο»⁶.

2.2. Το Ζήτημα της Γραμμής FIR

Η παράθεση των ελληνοτουρκικών προβλημάτων συνεχίζεται με το FIR. Παρατίθεται ένας ορισμός της γραμμής FIR μια εικόνα δύο μαχητικών αεροσκαφών της Τουρκίας με τη λεζάντα από κάτω: «Τα τουρκικά αεροσκάφη που εξασφαλίζουν την ασφάλεια του FIR» (Εικόνα 2).

Εικόνα 2: Τα τουρκικά αεροπλάνα που εξασφαλίζουν την ασφάλεια του FIR

Görsel 4.30: FIR hattı güvenliğini sağlayan Türk uçakları

Και πάλι το τουρκικό εγχειρίδιο μεταβιβάζει την ευθύνη για το πρόβλημα αυτό στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, το βιβλίο αναφέρει ότι πραγματοποιήθηκε «συνάντηση της ICAO (Διεθνής Οργανισμός Πολιτικής Αεροπορίας) στην Κωνσταντινούπολη, και αποφασίστηκε να ανατεθεί η ευθύνη για τη FIR (Flight Information Region - Περιοχή Πληροφοριών Πτήσεων) του Αιγαίου στην Ελλάδα»⁷. Όμως, σύμφωνα με το εγχειρίδιο «με την πάροδο του χρόνου, η Αθήνα άρχισε να θεωρεί τη FIR ως μια μορφή εναέριας κυριαρχίας και να την παρουσιάζει

σαν να ήταν σύνορο»⁸. Γενικά, σε αυτό το τμήμα του βιβλίου, η Τουρκία φαίνεται να κρατά μια παθητική στάση και να αντιδρά σε μια αναθεωρητική πολιτική της Ελλάδας. Στη συνέχεια γίνεται μια πρώτη αναφορά στην εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο. Πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή η εισβολή αναφέρεται ως «*Ειρηνευτική Επιχείρηση της Κύπρου*»⁹. Η θέση της Τουρκίας είναι ότι αυτή η «επιχείρηση» επηρέασε και το ζήτημα της FIR γραμμής, διότι η Ελλάδα «*ως απάντηση, έκλεισε τον εναέριο χώρο του Αιγαίου Πελάγους για ξένες, πολιτικές και στρατιωτικές πτήσεις και κήρυξε την περιοχή επικίνδυνη ζώνη*»¹⁰. Στην προηγούμενη πρόταση ο όρος «επικίνδυνη ζώνη» τονίζεται με έντονη γραμματοσειρά, γεγονός αρκετά σπάνιο στο συγκεκριμένο κεφάλαιο. Πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι η αναφορά στο FIR φτάνει μέχρι και το 1980. Δεν γίνεται καμία αναφορά για ό, τι συνέβη στη συνέχεια και για τις φημολογούμενες παραβάσεις και παραβιάσεις του εναέριου χώρου. Γίνεται μια αναφορά σε δύο NOTAM (Notice to Airman) που έγιναν και από τις δύο πλευρές. Ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι και πάλι η «*Τουρκία ανακοίνωσε την ακύρωση της NOTAM υπ' αριθμόν 714*»¹¹. Η Ελλάδα με τη σειρά της, ανταποκρινόμενη στην παραπάνω πράξη απέσυρε και τη δική της.

2.3. Νησιά του Αιγαίου

Το επόμενο ζήτημα των ελληνοτουρκικών σχέσεων σχετίζεται με τα νησιά του Αιγαίου. Ευθύς εξαρχής γίνεται αναφορά στα πολυάριθμα ελληνικά νησιά «*που βρίσκονται σε πολύ κοντινή απόσταση από την Τουρκία και αποτελούν κίνδυνο για την εθνική της ασφάλεια*»¹². Δεδομένου ότι η ελληνική επικράτεια είναι το αποτέλεσμα διεθνών συμφωνιών και συμβάσεων η παραπάνω πρόταση δημιουργεί ένα αρνητικό κλίμα χωρίς ουσιαστική αιτιολόγηση. Επιπλέον, αναφέρεται ότι «*η επιθυμία της Ελλάδας τη δεκαετία του 1970 να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα από τα 6 στα 12 μίλια δεν έγινε δεκτή από την Τουρκία*»¹³. Πρέπει να διευκρινιστεί στο σημείο αυτό ότι η Ελλάδα επικύρωσε τη διεθνή Σύμβαση Δικαίου της Θάλασσας και διακήρυξε το αναφαίρετο δικαίωμα να επεκτείνει σε οποιονδήποτε χρόνο την αιγιαλίτιδα ζώνη στα 12 ν.μ. Άρα η Ελλάδα υιοθέτησε και πρόβαλλε αξιώσεις βασιζόμενη σε μια διεθνή συμφωνία και δεν πρόκειται για μια απλή «επιθυμία» χωρίς νομικό υπόβαθρο. Στη συνέχεια τονίζεται στο βιβλίο ότι μια επέκταση της υφαλοκρηπίδας θα θεωρηθεί «*casus belli (αιτία πολέμου)*» και «*η Τουρκία έχει παρέμβει στην κατάσταση*»¹⁴.

Το σχολικό εγχειρίδιο συνεχίζει με αναφορά στη στρατιωτικοποίηση των νησιών του Αιγαίου πελάγους. Οι συγγραφείς του βιβλίου ισχυρίζονται ότι «*η Ελλάδα, παραβιάζοντας διεθνείς συνθήκες που προβλέπουν τον αποστρατιωτικοποιημένο χαρακτήρα των νησιών υπό την κυριαρχία της, αρχικά κρυφά και στη συνέχεια ανοιχτά, εξόπλισε τα νησιά, δημιουργώντας σημαντική ένταση στις σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδας*»¹⁵.

Ως αιτία της στρατιωτικοποίησης των νησιών, το τουρκικό εγχειρίδιο αναφέρει το κυπριακό ζήτημα το οποίο ξεκίνησε, πάντα σύμφωνα με το βιβλίο τη δεκαετία του 1960. Στη συνέχεια αναφέρει τις ενέργειες της Τουρκίας, η οποία προβάλλει ως υπερασπίστρια των συνθηκών ενώ η Ελλάδα είναι αυτή η οποία τις παραβιάζει. Πιο συγκεκριμένα αναφέρει: «*Στις 29 Ιουνίου 1964, η Τουρκία έστειλε διάβημα ζητώντας από την Ελλάδα να τηρήσει τις συνθήκες*

και να σταματήσει την οχύρωση της Ρόδου και της Κω»¹⁶. Έχει ενδιαφέρον να αναφερθεί η ενέργεια της Τουρκίας να συστήσει την 6^η Στρατιά Αιγαίου ως αυτοάμυνα απέναντι στην παραπάνω «επιθετική» ενέργεια της Ελλάδας.

Στη σελίδα 178 παρατίθεται μια συνοπτική αντιπαράθεση των θέσεων των δύο χωρών σε σχέση με τα χωρικά ύδατα. Μια ανάγνωση αυτού του κειμένου δείχνει ότι η διαμάχη έχει ως αιτία την αποδοχή εκ μέρους της Ελλάδας της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας και την μη αποδοχή της εκ μέρους της Τουρκίας λόγω των ιδιαίτερων γεωγραφικών συνθηκών της περιοχής.

2.4. Το ζήτημα της τουρκικής μειονότητας της Δυτικής Θράκης

Το τρίτο πρόβλημα που αναφέρεται στο σχολικό εγχειρίδιο είναι τα προβλήματα που σύμφωνα με το βιβλίο αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι της Δυτικής Θράκης. Ως γνωστό η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης υπόκειται στο άρθρο 45 της συνθήκης της Λωζάνης. Το ζήτημα είναι πολυδιάστατο και περίπλοκο. Στο βιβλίο αναφέρεται ότι «η Τουρκία κατηγορήσε την Ελλάδα για παραβίαση των δικαιωμάτων της τουρκικής μειονότητας στη χώρα, ενώ η Ελλάδα έκανε παρόμοιες καταγγελίες προς την Τουρκία»¹⁷. Στη συνέχεια γίνεται μια αναφορά σε επιμέρους αρνητικές ενέργειες της Ελλάδας έναντι των μειονοτικών πληθυσμών της Δυτικής Θράκης με αποκορύφωμα τις ενέργειες της χούντας των συνταγματαρχών το 1974. Πιο συγκεκριμένα το σχολικό εγχειρίδιο αναφέρει ότι:

«- Ελληνικά άρματα μάχης που εισήλθαν στη Δυτική Θράκη περικύκλωσαν τουρκικά χωριά.

- Ληηλασία των καταστημάτων και των περιουσιακών στοιχείων που ανήκαν σε Τούρκους εμπόρους.

- Επιβολή βαριών χρηματικών προστίμων στους εμπόρους, ποσά που δεν μπορούσαν να πληρώσουν.

- Σύλληψη και κράτηση νέων Τούρκων σε στρατόπεδα.

- Κατάσχεση 3280 στρεμμάτων γης από τους Τούρκους ιδιοκτήτες με την αιτιολογία της απαλλοτρίωσης.

*- Εγκατάσταση περίπου 70.000 ένοπλων δυνάμεων στην περιοχή, αποτελούμενων από 40.000 στρατιώτες και 30.000 πολιτοφύλακες».*¹⁸

Αναφορικά με το ζήτημα της Δυτικής Θράκης δεν γίνεται πουθενά αναφορά στις ειδικές και ουσιαστικές επισημάνσεις της συνθήκης σε σχέση με την ονομασία των μειονοτήτων, τις πολιτισμικές διαφορές ανάμεσα τους (Πομάκοι, Αθίγγανοι, Τουρκογενείς) αλλά και στην αντίστοιχη ελληνική μειονότητα της Κωνσταντινούπολης. Τέλος, παρατίθεται και μια φωτογραφία στην οποία αναγράφεται η εξής φράση «*Tek suzumuz Yunanistan'da Türk olmak*» η οποία σημαίνει «το έγκλημά μας είναι ότι είμαστε Τούρκοι στην Ελλάδα».

Görsel 4.31: Batı Trakyalı Türkler

2.5. Το Κυπριακό ζήτημα

Το τελευταίο ζήτημα που εξετάζεται στο συγκεκριμένο βιβλίο ιστορίας, αφιερώνοντας και τις περισσότερες σελίδες, είναι αυτό της Κύπρου. Ξεκινάει με μια ιστορική αναδρομή, τονίζοντας τη στρατηγική σημασία της Μεγαλόνησου. Και πάλι, όπως και στα προηγούμενα ζητήματα-προβλήματα των ελληνοτουρκικών σχέσεων, προβάλλουν οι Έλληνες ως οι υπαίτιοι και υπεύθυνοι για το πρόβλημα. Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται ότι ήταν οι Ελληνοκύπριοι αυτοί που μετά την απόσυρση της αποικιοκρατίας της Αγγλίας «άρχισαν να πραγματοποιούν ενέργειες, περιλαμβάνοντας και αιματηρές τακτικές εκφοβισμού, για την ένωση του νησιού με την Ελλάδα (Ενωση)»¹⁹. Η Τουρκία από την πλευρά της αντέδρασε με διαδηλώσεις φοιτητών στην Κωνσταντινούπολη και την Άγκυρα.

Η παρουσίαση των Ελληνοκύπριων ως υπεύθυνων για την ένταση ανάμεσα στις δύο κοινότητες του νησιού αλλά και ανάμεσα στις δύο χώρες φαίνεται και στη συνέχεια με την ίδρυση της ΕΟΚΑ καταρχάς από τους Έλληνες. Οι Τούρκοι ως αμυνόμενοι ιδρύουν την οργάνωση Βολκάν και την Τουρκική Οργάνωση Αντίστασης (TMT) (Volkun Teşkilatini ve Türk Mukavemet Teşkilatini) ως απάντηση στην ΕΟΚΑ. Η θέση της Τουρκίας από το 1956 είναι η διχοτόμηση του νησιού, έχοντας ως μότο τη δήλωση «ή διχοτόμηση ή θάνατος» (Ya Taksim Ya Ölüm Mitingi). Κύριος άξονας της τουρκοκυπριακής πλευράς είναι η προβολή της παρουσίας της στο νησί και το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης της. Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν γίνεται καμία αναφορά στο πογκρόμ του Σεπτεμβρίου 1955 (Σεπτεμβριανά) εναντίον του ελληνικού πληθυσμού στην Κωνσταντινούπολη.

Η αναφορά στο χρονικό του ζητήματος της Κύπρου συνεχίζεται με τις συνθήκες Ζυρίχης - Λονδίνου του 1959 με στόχο την απομάκρυνση της έντασης. Το μοτίβο της μονόπλευρης διατήρησης της έντασης εκ μέρους των Ελληνοκυπρίων συνεχίζεται. Μετά τη δημιουργία της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1960, το βιβλίο αναφέρει ότι *«οι Έλληνες Κύπριοι συνέχισαν να αναζητούν τρόπους να υλοποιήσουν την Ένωση. Η άρνηση των Ελλήνων ηγετών να εφαρμόσουν ορισμένες διατάξεις του Συντάγματος και η αδιάλλακτη στάση τους διέλυσαν την ειρηνική συνύπαρξη»*²⁰. Οι Τούρκοι αντιδρώντας στην επιμονή των Ελλήνων να αυξήσουν την κυριαρχία τους στο νησί απέρριψαν τις νέες προτάσεις των Ελλήνων.

Από την τουρκική πλευρά όπως και παραπάνω με τις φοιτητικές διαδηλώσεις, προβάλλεται η τουρκική νεολαία, η οποία αντιδράει στην «επιθετική» πολιτική εκ μέρους της Ελλάδας. Υπογραμμίζεται η ομοψυχία του τουρκικού λαού: *«η τουρκική νεολαία που παρακολουθούσε στενά αυτή τη διαδικασία, δήλωσε ότι είναι έτοιμη να πολεμήσει για την Κύπρο. Ο τουρκικός λαός, άνδρες και γυναίκες, διοργάνωσε πολλές εκστρατείες βοήθειας για την Κύπρο»*²¹.

Η θυματοποίηση της Τουρκοκυπριακής μειονότητας συνεχίζεται χωρίς να γίνεται καμία αναφορά και στα θύματα της Ελληνοκυπριακής πλευράς. Γίνεται λόγος για το «Σχέδιο Ακρίτας» το οποίο είχε ως στόχο την εξόντωση ή την εκδίωξη των Τούρκων από το νησί. Επίσης, αναφέρεται και στη «σφαγή» που ονομάστηκε Ματωμένα Χριστούγεννα κατά την οποία σκοτώθηκαν 24 Τουρκοκύπριοι. Προτρέχοντας, θεωρούμε ότι αυτή η παράθεση των φερόμενων ως επιθετικών ενεργειών εκ μέρους των Ελληνοκυπρίων προοιωνίζουν μια απάντηση εκ μέρους της προστάτιδας Τουρκίας η οποία δεν είναι άλλη από την εισβολή τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 1974.

Πράγματι, στην επόμενη παράγραφο αναφέρεται ότι *«καθώς οι πολιτικές λύσεις της Τουρκίας για την Κύπρο δεν είχαν ανταπόκριση και οι ελληνοκυπριακές επιθετικές ενέργειες συνεχίζονταν, η Τουρκία ανακοίνωσε ότι θα παρέμβει ως εγγυήτρια δύναμη»*²². Ο μόνος λόγος που τελικά δεν έγινε πόλεμος εκείνη την εποχή ήταν η παρέμβαση των Αμερικάνων. Η Τουρκία σε όλο αυτό το απόσπασμα παρουσιάζεται ως μια φιλειρηνική μεν, αποφασιστική δε, όταν θίγεται, περιφερειακή δύναμη. Η ΕΟΚΑ παρουσιάζεται ως «συμμορία» (çete) η οποία διαπράττει σφαγές κατ' εξακολούθηση. Αναφέρονται τα συμβάντα στα τουρκοκυπριακά χωριά Μπογαζίτσι και Κοφίνου στις 15 Νοεμβρίου 1967. Τέλος, και πάλι στο πλαίσιο του δικαίωματος της αυτοδιάθεσης των λαών στις 28 Δεκεμβρίου 1967, ανακοινώθηκε η ίδρυση της προσωρινής τουρκοκυπριακής διοίκησης, με πρόεδρο τον Φαζίλ Κιουτσούκ και αντιπρόεδρο τον Ραούφ Ντενκτάς.

Η τραγική στιγμή της εισβολής της Τουρκίας στην Κύπρο το 1974 προβάλλεται ως μια *«Πρώτη Επιχείρηση Ειρήνης»* (Birinci Barış Harekâtı). Η πλήρης ευθύνη της στρατιωτικής επέμβασης ενός κράτους σε ένα άλλο κυρίαρχο κράτος αποδίδεται στο πραξικόπημα της ΕΟΚΑ και στην ανάληψη της εξουσίας από το Νίκο Σαμψών, μέλος της ΕΟΚΑ. Μάλιστα, ο Τούρκος πρωθυπουργός Μπουλέντ Ετζεβίτ επιχρωμάτισε την «Πρώτη Επιχείρηση Ειρήνης» με την ιστορική δήλωση του: *«Δεν πηγαίνουμε στο νησί για πόλεμο, αλλά για ειρήνη. Για να φέρουμε ειρήνη όχι μόνο στους Τούρκους, αλλά και στους Ελληνοκύπριους»*²³. Η παράθεση αυτή της δήλωσης του Ετζεβίτ συνοδεύεται και από τις τα τουρκικά πρωτοσέλιδα της εποχής.

Πάντα στο πλαίσιο της «Ειρηνικής Επέμβασης», παρατίθεται στη συνέχεια μια σύνοψη των στρατιωτικών επιχειρήσεων, των διπλωματικών προσπαθειών και της παρέμβασης των Ηνωμένων Εθνών. Το επικίνδυνο κλίμα επιδεινώθηκε ακόμη περισσότερο με τη δεύτερη στρατιωτική επιχείρηση της Τουρκίας στις 14 Αυγούστου 1974. Μάλιστα, στο σχολικό εγχειρίδιο αναφέρεται και ο κωδικός της «*Η Αϊσέ να πάει διακοπές!*» (“Ayşe tatile çıksın!”) που έδωσε ο Υπουργός Εξωτερικών Τουράν Γκιουνές. Με τη δεύτερη Επιχείρηση Ειρήνης χαρακτήκε η γραμμή Λεύκα-Λευκωσία-Αμμόχωστος. Στη σελίδα παρατίθεται και ο χάρτης με την Πράσινη γραμμή και την κατάσταση όπως διατηρείται μέχρι και σήμερα.

Harita 4.13: Kıbrıs haritası

Έχει ενδιαφέρον το γεγονός ότι στο χάρτη αποτυπώνονται και οι βρετανικές βάσεις αλλά και η στρατιωτική βάση Erenkoy (Κόκκινα) στην οποία σταθμεύουν Τούρκοι στρατιώτες. Αξιωματίο είναι επίσης το γεγονός ότι το νότιο τμήμα αναφέρεται ως “Güney Kıbrıs Rum kesimi” ονομασία που μεταφράζεται στα ελληνικά ως «Ελληνοκυπριακή πλευρά της νότιας Κύπρου». Αντίστοιχα το βόρειο ονομάζεται «Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti» δηλαδή «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου»²⁴. Το σχολικό εγχειρίδιο ισχυρίζεται ότι κύριος στόχος της «Επιχείρησης Ειρήνης» ήταν η διασφάλιση της ασφάλειας των Τουρκοκυπρίων και η παρεμπόδιση της επιθυμίας της Ελλάδας για την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα (ΕΝΩΣΙΣ). Σύμφωνα με το βιβλίο, η «Επιχείρηση Ειρήνης» στην Κύπρο ωφέλησε την Ελλάδα δεδομένου ότι έριξε τη χούντα του Ιωαννίδη και έφερε τη δημοκρατία στη χώρα! Πιο συγκεκριμένα αναφέρει: «Η Ειρηνευτική Επιχείρηση της Κύπρου ταυτόχρονα έφερε και το τέλος της χούντας στην Ελλάδα και έφερε τη δημοκρατία στη χώρα!»²⁵. Με άλλους λόγους, ο Τούρκος μαθητής μαθαίνει στο σχολείο ότι η εισβολή στην Κύπρο βοήθησε την Ελλάδα και ότι ήταν η αιτία επαναφοράς της δημοκρατίας. Δεν γίνεται πουθενά λόγος για το Διεθνές Δίκαιο και για τα κυριαρχικά δικαιώματα των κρατών της διεθνούς κοινότητας. Η παραπάνω εξιδανικευμένη εικόνα της «Επιχείρησης Ειρήνης» εκ μέρους της Τουρκίας έρχεται σε αντίθεση με τις διεθνείς αντιδράσεις της εισβολής του 1974. Πράγματι, στη συνέχεια αναφέρονται οι αντιδράσεις εκ μέρους τόσο των ΗΠΑ όσο και της Σοβιετικής Ένωσης. Στο σχολικό εγχειρίδιο γίνεται αναφορά στην απογοήτευση εκ μέρους της Τουρκίας για το εμπάργκο όπλων και την αναστολή της βοήθειας των ΗΠΑ προς την Τουρκία λόγω της εισβολής. Μάλιστα, τονίζεται ότι η Τουρκία και οι ΗΠΑ είναι σύμμαχοι: «Με αυτόν τον τρόπο, ένας σύμμαχος τιμωρούσε τον άλλο σύμμαχο»²⁶. Ο παραπάνω συλλογισμός δικαιολογεί, σύμφωνα με το εγχειρίδιο, τη δημιουργία της 4^{ης} στρατιάς Αιγαίου, ανεξάρτητης από το ΝΑΤΟ, με έδρα τη Σμύρνη ως πράξη αυτοάμυνας και απάντησης στην «άδικη» συμπεριφορά των ΗΠΑ²⁷.

Στη συνέχεια ακόμη και στο βιβλίο αυτό η Τουρκία φαίνεται να βρίσκεται απομονωμένη από τη διεθνή κοινότητα: ενώ η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών αποφασίζει το 1983 να αναγνωρίσει τους Ελληνοκύπριους ως την Κυβέρνηση της Κύπρου, η τουρκική πλευρά ίδρυσε την Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου στις 15 Νοεμβρίου 1983 και ο Ραούφ Ντενκτάς εκλέχθηκε πρόεδρος. Η μόνη χώρα που αναγνωρίζει το νομικό καθεστώς του νέου αυτού μορφώματος είναι η Δημοκρατία της Τουρκίας. Το κεφάλαιο κλείνει με την οικονομική δυσπραγία της Τουρκίας η οποία αποδίδεται στις στρατιωτικές δαπάνες της Επιχείρησης Ειρήνης στην Κύπρο, στην αδυναμία αύξησης των εξαγωγών λόγω των ποσοστώσεων της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ), στην κυριαρχία των αγροτικών προϊόντων χαμηλής προστιθέμενης αξίας στις εξαγωγές, στη συνεχή αύξηση των τιμών του πετρελαίου και στο αμερικανικό εμπάργκο, γεγονότα που είχαν ως αποτέλεσμα την εκτίναξη του εξωτερικού χρέους της Τουρκίας την περίοδο 1974-1979 στα 11,7 δισεκατομμύρια δολάρια.

3. Συμπέρασμα

Στην εργασία αυτή έγινε μια προσπάθεια ανάλυσης του λόγου του σχολικού εγχειριδίου *Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi* σε σχέση με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Θεωρητική αφηγηρία της παρούσας έρευνας είναι η θεμελίωση της εθνικής ταυτότητας κάθε κράτους μέσω του σχολείου. Ο λόγος του βιβλίου αυτού αναλύθηκε με βάση την πιθανή εξιδανίκευση της τουρκικής πολιτικής απέναντι στα ελληνοτουρκικά προβλήματα και την πιθανή ύπαρξη λόγου που προάγει το φανατισμό.

Στην αντιμετώπιση του φανατισμού, δηλαδή τη μεροληπτική ή μονοδιάστατη παρουσίαση γεγονότων, ιδεών ή πολιτισμικών αξιών, η εκπαιδευτική πολιτική μπορεί να αντιτάξει τον κριτικό γραμματισμό, ως εργαλείο για την αμφισβήτηση αυτών των μονοδιάστατων αφηγήσεων, ενισχύοντας την κριτική σκέψη και τη δημοκρατική εκπαίδευση (Vasquez, Janks & Comber, 2019). Ο Freire σύνδεσε την κριτική παιδαγωγική με την απελευθέρωση από καταπιεστικές αφηγήσεις, όπως συμβαίνει στα σχολικά εγχειρίδια που προωθούν εθνικισμό ή πολιτισμική μονομέρεια.

Στις σχολικές τάξεις απαιτείται η δημιουργία εναλλακτικών αφηγήσεων από τους μαθητές, όπως η συγγραφή ιστοριών που περιλαμβάνουν ποικιλία πολιτισμικών προοπτικών. Συγκεκριμένα ερωτήματα που μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές να αμφισβητήσουν το περιεχόμενο των εγχειριδίων είναι τα εξής:

- Ποια είναι η προέλευση των πληροφοριών;
- Ποια άποψη ή φωνή λείπει;
- Πώς παρουσιάζονται οι διαφορετικές ομάδες;

Μπορούν να χρησιμοποιηθούν διαφορετικά μέσα (εικόνες, βίντεο, διαδραστικές παρουσιάσεις) για να ενισχυθεί η κριτική σκέψη. Ο κριτικός γραμματισμός μπορεί να αποτελέσει το αντίδοτο στο φανατισμό.

Σε γενικές γραμμές, το κείμενο παίρνει ξεκάθαρα μια φιλοτουρκική θέση και προάγει το φανατισμό. Πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχει μια επίφαση επιστημονικότητας. Ο λόγος του, ως επί το πλείστο, δεν είναι γλαφυρός. Παρόλα αυτά, παρατηρείται μια παντελής απουσία ανάληψη της παραμικρής ευθύνης για τα διάφορα προβλήματα των διμερών σχέσεων. Κάποιος θα μπορούσε να αναφέρει ότι τα σχολικά εγχειρίδια, τα οποία εντάσσονται σε μια εκπαιδευτική πολιτική διαμόρφωσης της εθνικής ταυτότητας των μαθητών, είναι κατά κανόνα ιδεολογικές κατασκευές και ότι δεν μπορεί να υπάρχει η έννοια της «αντικειμενικότητας» και της «επιστημονικότητας» σε αυτά (Τεντολούρης & Χατζησαββίδης, 2014). Όμως, η αναφανδόν μεροληψία σε κάθε πρόβλημα υπέρ της Τουρκίας καταδεικνύει έκδηλα το προπαγανδιστικό ύφος των εν λόγω εγχειριδίων.

Αναφέρει χονδρικά τέσσερα προβλήματα στις διμερείς σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας. Σε κάθε ένα η Τουρκία φαίνεται ως η φιλειρηνική χώρα ενώ από την άλλη η Ελλάδα παρουσιάζεται φιλοπόλεμη και επιθετική. Σε κάθε περίπτωση, το παραπάνω συμπέρασμα έρχεται σε αντίθεση με το ίδιο το τελικό συμπέρασμα του βιβλίου, σύμφωνα με το οποίο η Τουρκία

απομονώθηκε από την υπόλοιπη διεθνή κοινότητα, αναφορικά με την εισβολή στην Κύπρο και την μονομερή ίδρυση του κρατικού μορφώματος της Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου.

Σύμφωνα με την τρέχουσα αντίληψη, τα σχολικά εγχειρίδια ιστορίας δεν παύουν να είναι επιστημονικά συγγράμματα τα οποία στηρίζονται σε επιστημονικά τεκμήρια. Επιπρόσθετα, απευθύνονται σε παιδιά και έφηβους, γεγονός που αυξάνει τη σπουδαιότητα τους. Άρα, σκοπός πρέπει να είναι η αντικειμενική παρουσίαση της ιστορίας, η οποία συμπεριλαμβάνει και τα λάθη όλων των πλευρών με αυτονόητο στόχο τη μη επανάληψη τους (Καψάλης & Χαραλάμπους, 2008). Στην περίπτωση του συγκεκριμένου εγχειριδίου η τουρκική πολιτική σε όλα τα ελληνοτουρκικά προβλήματα παρουσιάζεται εξιδανικευμένη με αποκορύφωμα την τουρκική πολιτική στο ζήτημα της εισβολής στην Κύπρο το 1974. Παραγράφονται σιωπηλά οι χιλιάδες νεκροί και αγνοούμενοι και προβάλλεται η «Επιχείρηση Ειρήνης» η οποία έκανε «καλό» τόσο στους Ελληνοκυπρίους όσο και στην ίδια την Ελλάδα. Τέτοιοι όμως κωμικοτραγικοί και αίολοι ισχυρισμοί δεν προάγουν την ειρήνη και τη συναδέλφωση των λαών, διότι συγκρούονται με την ίδια τη λογική, δεδομένου ότι αντικειμενικά πραγματοποιήθηκε εισβολή μιας ξένης δύναμης σε κυρίαρχο κράτος, η οποία ξένη δύναμη παραμένει στην Κύπρο μέχρι και σήμερα.

Το μέλλον κάθε έθνους σε αυτό το περίπλοκο διεθνοπολιτικό περιβάλλον είναι τα παιδιά τα οποία προετοιμάζονται στο κάθε εκπαιδευτικό και σχολικό περιβάλλον για να αναλάβουν τους ρόλους του αύριο. Στο σχολείο τίθενται οι βάσεις της κοινωνίας του αύριο, οι οποίες πρέπει να έχουν ως ακρογωνιαίο λίθο την ειρήνη, τη συναδέλφωση και την αλληλοκατανόηση. Ο φανατισμός, η μονομέρεια και η υποκειμενικότητα οδηγούν προς την αντίθετη κατεύθυνση. Ένα από τα κύρια εργαλεία για την κατασκευή της εθνικής συνείδησης είναι τα σχολικά εγχειρίδια. Απαιτείται άρα ένας επανακαθορισμός των στόχων της εκπαιδευτικής πολιτικής με έμφαση στην αντικειμενικότητα και την επιστημονικότητα.

Σημειώσεις

1. Türk-Yunan ilişkileri; Batı Trakya, Ege Adaları, Kıbrıs ve kıta sahanlığı meseleleri olmak üzere dört ana sorun çerçevesinde ele alınabilir.
2. Yunanistan, Türkiye ile ilişkilerinde Ankara'daki siyasal boşluktan ve ABD ambargosunun yarattığı durumdan yararlanmış, Ankara ile ilişkilerinin temel stratejisini Ege üzerine oturtmuştur.
3. Yunanistan, 1961'den itibaren Ege Denizi'nde petrol aramak isteyen şirketlere arama ruhsatı verdi. Sondajlara 1963'te başlandı. Yunanistan'ın önceleri Ege'nin batı ve kuzey kıyıları için verdiği bu arama ruhsatlarının alanı, zamanla doğu yönüne kayma eğilimi gösterdi.
4. Dolayısıyla Türk kıyılarına yakın adaların Türk kıta sahanlığı içinde bulunduğunu.
5. Türkiye, bu antlaşmayı imzalamadığını belirterek anlaşmazlığın milletlerarası hukuk kurallarına göre müzakere ile çözümlenmesini istedi.
6. Bu deklarasyona göre müzakereler samimiyet ve iyi niyet çerçevesinde yürütülecekti. Görüşmeler, tam bir gizlilik taşıyacaktı. Taraflar, müzakereler süresince Ege'de kıta sahanlığı konusunda hiçbir faaliyette bulunmayacaklardı.

7. 1952'de İstanbul'da ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü) tarafından düzenlenen toplantıda alınan kararlar Ege'deki FIR sorumluluğu Yunanistan'a verildi.
8. Atina'nın FIR'ı zamanla bir hava egemenliği olarak görmesi ve bir hudutmuş gibi göstermesi üzerine Türkiye, bu hattın değiştirilmesi için ICAO nezdinde girişimlerde bulundu fakat bir sonuç elde edemedi.
9. Kıbrıs Barış Harekâtı.
10. Yunanistan da karşılık olarak Ege Denizi hava sahasını yabancı, sivil ve askerî uçuşlara kapatarak bölgeyi tehlikeli bölge ilan etti.
11. Konuya ilişkin görüşmelerde 1980 yılına kadar herhangi bir sonuç alınmazken 1980'de Türkiye, 714 sayılı NOTAM'a son verdiğini açıkladı.
12. Türkiye'nin Ege kıyıları, Türkiye'ye çok yakın mesafede yer alan ve ülke güvenliği açısından tehlike taşıyan çok sayıda Yunan adasıyla çevrelenmiştir.
13. Yunanistan'ın 1970'li yıllarda kara sularını 6 milde 12 mile çıkarma isteği, Türkiye tarafından kabul görmemiştir.
14. Türkiye böyle bir adımı "casus belli [kazus beli (savaş nedeni)]" sayacağını açıklamış ve duruma müdahale etmiştir.
15. Yunanistan'ın, egemenliği altında yer alan ve uluslararası antlaşmalarla silahsızlandırma yükümlülüğü getirilen adaları önce gizli daha sonra açıktan silahlandırması, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerde gerginliğe yol açan önemli bir sorun olmuştur.
16. Türkiye, 29 Haziran 1964'te verdiği nota ile Yunanistan'ın antlaşmalara uygun hareket etmesini ve Rodos'la İstanköy'deki tahkimatını durdurmasını istemiştir.
17. Türkiye, Yunanistan'ın ülkedeki Türk azınlığın haklarını ihlal etmekle suçlamış, Yunanistan ise benzer şikayetleri Türkiye'ye yöneltmiştir.
18. - Batı Trakya'ya (Harita 4.12) giren Yunan tanklarının Türk köylerini kuşatması,
- Türk esnaflara ait dükkân ve malların yağmalanması,
- Esnafa, ödeyemeyeceği miktarda ağır para cezaları verilmesi,
- Türk gençlerinin toplatılarak kamplarda tutulması,
- Türklere ait 3280 dönüm toprağın kamulaştırma gerekçesi ile sahiplerinden alınması,
- 40 bin asker ile 30 bin milisten oluşan yaklaşık 70 bin Yunan silahlı kuvvet mensubunun bölgeye yerleştirilmesi gibi faaliyetlerde bulunuldu.
19. İngiltere'nin çekilme kararı üzerine Kıbrıslı Rumlar Ada'nın Yunanistan'a bağlanması (Enosis) için kanlı yıldırma yöntemlerini de kapsayan eylemlerde bulunmaya başladı.
20. Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmasına rağmen Rumlar, Enosis'i hayata geçirmenin yollarını aradı. Rum yöneticilerin Anayasa'daki bazı kararları uygulamaması ve uzlaşmaz tavırları barış ortamının bozulmasına sebep oldu.
21. Yaşanan bu süreci yakından takip eden Türk gençliği, Kıbrıs için savaşılmaya hazır olduğunu ilan etti; Türk halkı, kadınıyla erkeğiyle Kıbrıs için birçok yardım kampanyası düzenledi.
22. Kıbrıs'ta Türkiye'nin siyasi çözüm önerilerinin karşılık bulmaması ve Rumların saldırgan tavrının sürdürmesi üzerine Türkiye garantör olarak müdahale edeceğini duyurdu.
23. "Biz savaş için değil, barış için; yalnız Türklere değil, Rumlara da barışı getirmek için Ada'ya gidiyoruz."
24. Γεγονός είναι ότι η Τουρκία είναι το μόνο κράτος που έχει αναγνωρίσει το βόρειο τμήμα της Κύπρου ως ανεξάρτητη κρατική οντότητα.
25. Kıbrıs Barış Harekâtı aynı zamanda Yunanistan'da cunta idaresinin de sonu oldu ve ülkeye demokrasi getirdi.
26. Bu şekilde bir müttefik diğer müttefikini cezalandırmış oluyordu.
27. Πρέπει να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι η 4^η στρατιά Αιγαίου δεν υπόκειται στο NATO.

Βιβλιογραφία

- Βεντούρα, Λ. (1992) Η νομοθεσία περί διδακτικών βιβλίων. Μία εστία συγκρούσεων Εκπαιδευτικού Δημοτικισμού και αντιμεταρρυθμιστών (1907-1937). *Μνήμων*, 14.
- Γληνός, Δ. (1925) Ένας άταφος νεκρός. *Μελέτες για το εκπαιδευτικό μας σύστημα*. Αθήνα.
- Δημαράς, Α. (1983) *Η Μεταρρύθμιση που δεν έγινε* (Α' ανατύπωση, Τόμοι Α & Β). Αθήνα: Εκδοτική Ερμής.
- Κανταρτζή, Ε. (χ.χ.-α) Ένα Ταξίδι στην Ιστορία: Τρεις Αιώνες Σχολικά Βιβλία. Ανακτήθηκε από www.ekedisy.gr
- Κανταρτζή, Ε. (χ.χ.-β) Μια Σύντομη Ιστορία των Σχολικών μας Βιβλίων. Ανακτήθηκε από www.ekedisy.gr
- Κάτσικας, Χ. & Θεριανός, Κ. (2004) *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης*. Σαββάλας.
- Καψάλης, Α. & Χαραλάμπους, Δ. (2008) *Σχολικά εγχειρίδια - Θεσμική εξέλιξη και σύγχρονη προβληματική*. Μεταίχμιο
- Μαργου, Η. (2009) *Ιστορία της εκπαίδευσης κατά την αρχαιότητα*. Αθήνα: Δαίδαλος Ι. Ζαχαρόπουλος.
- Μπουζάκης, Σ. (2002) *Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα (1974 – 2000) σε Ευρωπαϊκό Πλαίσιο. Συγκλίσεις, Αποκλίσεις, προοπτικές*. Gutenberg.
- Τεντολούρης, Φ. & Χατζησαββίδης, Σ. (2014) *Διδασκαλία της γλώσσας: Ιστορία, επιστημολογία, αναστοχαστικότητα*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Τζουμελέας, Σ.Γ. & Παναγόπουλος, Π.Δ. (1933) *Η εκπαίδευση μας στα τελευταία εκατό χρόνια*. Αθήνα.
- Τσουκαλάς, Κ. (χ.χ.) *Εξάρτηση και Αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922)*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Φραγκουδάκη, Α. (1997) «"Απόγονοι" Ελλήνων "από τη μυκηναϊκή εποχή": η ανάλυση των εγχειριδίων ιστορίας», στο: Φραγκουδάκη, Α. & Θ. Δραγώνα (επιμ.). «*Τι είν' η πατρίδα μας;*»: *Εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σσ. 344-400.
- van Dijk, T. (2001) Multidisciplinary CDA: A plea for diversity. Στο Ruth Wodak & Michael Meyer (επιμ.), *Methods of Critical Discourse Analysis*, 95-120. London: Sage.
- Vasquez, V. M., Janks, H. & Comber, B. (2019) *Critical literacy as a way of being and doing*. *Language Arts*, 96(5), 300-311. National Council of Teachers of English.
- Wetherell, M. (επιμ.) (2005) *Ταυτότητες, ομάδες και κοινωνικά ζητήματα*. Αθήνα: Μεταίχμιο.